

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Beykoz Kundura'nın Dönüşen Mekânsal Kimliği: Kamusal, Erişilebilirlik ve Endüstriyel Mirasın Yeni Biçimleri

Industrial Heritage Beyond Privatization: Public, Private and Semi-Public Access and the Transformation of Spatial Identity at Beykoz Kundura

 Gözde Yıldız

Siena Üniversitesi, Sosyal Siyasal ve Bilişsel Bilimler Bölümü, Doktora Sonrası Araştırma Görevlisi

ÖZ

Bu makale, İstanbul'un önde gelen endüstriyel miras alanlarından biri olan Beykoz Kundura'nın 2005 yılında gerçekleşen özelleştirilmesinden günümüze uzanan dönüşüm sürecini analiz etmektedir. Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerinde sanayi üretiminin önemli merkezlerinden biri olan Beykoz Kundura, günümüzde film prodüksiyonlarına ev sahipliği yapan bir plato, sanat galerileri ve yaratıcı endüstrilere yönelik etkinliklerin gerçekleştirildiği bir kültür kompleksi kimliğine bürünmüştür. 1990'lardan itibaren hız kazanan neoliberal politikaların etkisiyle şekillenen özelleştirme süreci, 2005 sonrasında özel sermayenin mekânsal müdahaleleriyle ivme kazanmış; bu müdahaleler, alanın endüstriyel kimliğinden uzaklaşarak yaratıcı endüstrilere tahsis edilmesine yol açmıştır. Bu dönüşüm, mekânın kamusal erişilebilirliği ile toplumsal aidiyet duygusu arasında çeşitli gerilimler üretmiş; kamusal, yarı kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırların yeniden inşasına neden olmuştur.

Bu çalışma, özel ve kamusal alanlar arasındaki ilişkiler bağlamında kültürel miras alanlarının erişilebilirliğini olanaklı kılan mekânın çok işlevli ve çok katmanlı kullanım biçimlerini teşvik ederek erişilebilirlik açısından çeşitli alternatif yolları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dönüşüm süreci, her ne kadar yarı kamusal bir yeniden işlevlendirme girişimi olarak değerlendirilebilse de, elde edilen bulgular Beykoz Kundura örneğinde mekânsal kimlik ile kolektif hafıza arasındaki ilişkinin eleştirel biçimde tartışılmasına zemin hazırlamaktadır. Çalışma, niteliksel araştırma yöntemlerinden sosyal ağ analizi, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve yerinde gözlem tekniklerini kullanarak Beykoz Kundura'nın dönüşümünü erişilebilirlik ve kamusal perspektiflerinden incelemektedir.

Anahtar sözcükler: Beykoz Kundura, özelleştirme, endüstri mirası, kültürel miras yönetimi, yarı-kamusal dönüşüm, toplumsal hafıza.

ABSTRACT

This article examines the transformation of Beykoz Kundura, a prominent industrial heritage site in Istanbul, from its privatization in 2005 to the present. Initially an industrial production center during the Ottoman and early Republican periods, Beykoz Kundura has been repurposed into a cultural venue with film studios, art galleries, and creative industry events. The post-2005 shift, driven by private investment, transitioned the site from industrial origins to creative industries. This transformation has created tensions between public access and collective memory, prompting initiatives to establish an identity bridging semi-public and private spaces. Cultural activities targeting diverse audiences and a public exhibition hall within the complex have facilitated exploration of various semi-public and public usage and accessibility options. The findings highlight alternative strategies developed by stakeholders to ensure cultural heritage accessibility, navigating dynamics between private and public spaces. While these activities can be seen as a semi-public transformation initiative, the process also generates critical discourse on Beykoz Kundura's spatial identity and its connection to collective memory. This study uses social network analysis (SNA), semi-structured interviews, and field observations to investigate the site's transformation from perspectives of accessibility.

Keywords: Beykoz Kundura, collective memory, cultural heritage management, industrial heritage, privatization, semi-public transformation.

Received: 18.04.2025 Revised: 27.04.2025 Accepted: 14.05.2025 Online: 12.08.2025

Correspondence: Gözde Yıldız

E-mail: gozde.yildiz@unisi.it

 OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Beykoz Kundura, yakın geçmişteki adıyla Beykoz Sümerbank Endüstriyel Kampüsü, İstanbul'un büyük kentsel çeper bölgelerinden Beykoz'da, Boğaziçi sahilinde yer alır. Bölge, Beykoz Ormanı ile çevrili geniş yeşil alan ve su kaynaklarına sahiptir (Anonim, 1994). Beykoz, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açılan uç noktasında, deniz kıyısında konumlanmasıyla diğer Boğaz yerleşmelerinden ayrılan özgün bir yapıya sahiptir. Bu stratejik konum, hem ulaşım hem de ticaret açısından Beykoz'a tarihsel bir önem kazandırmıştır. XVII. yüzyıldan itibaren, doğal peyzaj unsurları ve zengin su kaynakları sayesinde sanayi için potansiyel bir alan olarak görülmüş ve sanayi gelişimlerine zemin hazırlamıştır (Kuban, 1994; Salman & Kuban, 2006). Osmanlı dönemindeki sanayileşme çabaları genellikle ordu ve saray ihtiyaçlarına yönelik olmuştur. Deri, kâğıt, seramik ve cam üretimi bu ihtiyaçların başında gelirken, geleneksel üretim süreçlerinde su kullanımı önemli bir gerekliliktir. Beykoz ve çevresi, su kanalları ve Boğaziçi dere-leri gibi doğal unsurlarıyla sanayi dallarına uygun bir ortam sunmuştur (Küçükerman, 1987; Anonim, 1994; Yeşilbaş, 2005). Bu bağlamda Beykoz Kundura Fabrikası, yalnızca bir üretim tesisi olarak değil, Boğaz'ın hareketli ekonomik ve kültürel ağlarına doğrudan entegre olan, sanayi yapıları arasında özgün bir yere sahip bir merkez olarak öne çıkmıştır.

Beykoz Kundura'nın bulunduğu alan, sanayi tarihine 1812'de kâğıt üretimiyle başlayan özel teşebbüslerle dâhil olmuş; erken Osmanlı döneminde deri üretimi üzerinden imparatorluğa hizmet eden bir üretim sahasına dönüşmüş ve Cumhuriyet döneminde Sümerbank çatısı altında kamuya bağlı bir sanayi kompleksi olarak faaliyet göstermiştir. Bu üretim alanı, faal olduğu dönemde ekonomik, teknolojik, mimari ve kültürel modernleşme süreçlerinin önemli bir örneği olmuştur. Üretim kapasitesindeki artış ve altyapıdaki dönüşümler, alanı zamanla sanayi modernizasyonunun mekânsal izdüşümü haline getirmiştir (Küçükerman, 1987). Günümüzde Beykoz Kundura, film prodüksiyonlarına ev sahipliği yapan bir plato ve çok işlevli bir kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. 1999-2005 yılları arasındaki özelleştirme sürecinin ardından özel sektöre devredilen alan, kültürel politikaların yön verdiği çok aktörlü müdahalelerle bugünkü kimliğini kazanmıştır. Bu dönüşüm süreci, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sanayileşme ve modernleşme deneyimlerinden günümüze; hukuki düzenlemeler, kentsel planlama, koruma kültürünün evrimi, özelleştirme politikaları, sanayisizleşme ve kültürel ekonomi odaklı yaklaşımlar çerçevesinde şekil-

lenmiştir. Bu aşamalar, kent tarihi, endüstriyel miras, kamusal mekân kuramları ve kültürel yeniden işlevlendirme tartışmaları için zengin bir araştırma zemini sunmaktadır.

Bu makale, Beykoz Kundura'nın dönüşüm sürecinde özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırların nasıl yeniden tanımlandığını ve bu yeniden tanımlamanın mekânsal ve toplumsal gerilimler üzerinden kültürel mirasın erişilebilirliğine nasıl etki ettiğini incelemektedir. Yapı kompleksinin 2005'ten günümüze olan dönüşümü, kamusal erişim ile toplumsal aidiyet arasında gerilimler yaratmış, mekânın özel, yarı kamusal ve kamusal alanlar arasında bir kimlik inşa etme çabalarını tetiklemiştir. Bu süreç, farklı toplumsal gruplara hitap eden kültürel etkinlikler ve kamusal alan uygulamalarıyla desteklenmiş, çeşitli kullanım ve erişilebilirlik alternatiflerinin araştırılmasını teşvik etmiştir. Araştırma, bu dinamikler çerçevesinde Beykoz Kundura örneğinden hareketle kültürel mirasın erişilebilirliği üzerine eleştirel bir tartışma sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, yazarın doktora araştırmasının bir parçası olup, üç ana metodolojik yaklaşımı bir arada kullanmaktadır: Sosyal ağ analizi (SNA), yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve yerinde etnografik gözlemler (Yıldız, 2022; Yıldız, 2024).

2005 Öncesine Bir Bakış: Özelleştirmenin ötesinde

Beykoz Kundura'nın dönüşüm süreci doğrudan özelleştirme uygulamalarıyla ivme kazanmış olsa da, bu sürecin kökleri 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. Bu dönemde, kent planlama süreçlerine yönelik artan ilgi, yeni kurumsal yapıların oluşmasına ve çeşitli yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesine olanak tanımıştır (Tekeli, 1998). Özellikle Beykoz'un da içinde yer aldığı Boğaziçi bölgesi, 1950'lerden 1970'lerin sonuna dek İstanbul'un hızla sanayileşen ve parçalı biçimde planlanan alanlarından biri haline gelmiştir. Bu süreçte hazırlanan planlar, bütüncül bir vizyondan yoksun olmaları ve yönetim ölçeğindeki kurumsal çatışmalar nedeniyle çeşitli yapısal sorunlara yol açmıştır (Danielson & Keleş, 1980; Tekeli, 2009; Şahin Güçhan & Kurul, 2009).

Beykoz ve çevresi, çok katmanlı yapısıyla Boğaz hattındaki kentsel dönüşüm ve yayılma baskılarına en yoğun şekilde maruz kalan bölgelerden biridir. Ancak askeri alanlar, kamusal yeşil alanlar ve engebeli topografyası, diğer yerleşimlere kıyasla dönüşüm sürecini sınırlamıştır (Salman & Kuban, 2006). 1980'lerde Boğaziçi'nin ilk doğal ve kentsel sit alanı olarak ilan edilmesiyle birlikte, koruma politikaları bölgenin dönüşüm sürecini doğrudan etkilemiştir. Ancak bu koruma rejiminin tanımsal

belirsizlikleri, kamu kurumları ile özel mülk sahipleri arasında yetki ve kullanım hakları konusunda gerilimlere yol açmış; bu gerilimler, sonraki dönüşümlerin yönünü belirlemede önemli rol oynamıştır (Şahin Güçhan & Kurul, 2009).

1983 yılında yürürlüğe giren 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, İstanbul Boğazı ve çevresinin doğal, tarihi ve kültürel değerlerini kamu yararı gözeterek korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan özel bir mekânsal planlama aracıdır. Kanun, Boğaziçi Alanı'nı kıyı şeridi, öngörünüm, geri görünüm ve etkilene bölgeleri olarak dört farklı koruma bölgesine ayırarak, bu alanlarda yapılaşmayı ve kullanım türlerini kurallara bağlamıştır.

Bu düzenlemeler, mevcut sanayi alanlarının sit alanı ilan edilmesiyle sanayi faaliyetlerinin devamlılığını sınırlamış ve sanayisizleşme süreçlerini hızlandırmıştır. 1986'daki Özelleştirme Kanunu ise ilk olarak kamu iktisadi kuruluşlarını kapsamış ve özellikle Sümerbank ve Sümerbank'a ait endüstriyel komplekslerin özel sektöre devredilmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, 1990'lardan itibaren marka şehir politikaları ve kentsel dönüşüm projelerinin önünü açmıştır (Öniş, 1991). Sanayi mirasının korunması, bu dönemde önemli bir tartışma konusu olmuş (Saner, 2012; Köksal, 2012), ancak başlangıçta bu miras unsurları korunmak amacıyla değil, daha çok kentsel dönüşüm projelerinin bir aracı olarak ele alınmıştır (Övgün, 2009; Köse, 2017). Boğaziçi, bu süreçle birlikte kültürel turizm açısından önemli bir merkez haline gelmiştir.

Film ve sinema endüstrisi, uzun bir geçmişe sahip olsa da 2005'ten itibaren İstanbul'da öne çıkan yaratıcı kültürel formlardan biri olarak kabul edilmiştir (Enlil vd., 2011; Töre, 2014). Film endüstrisinin modern mekânsal ve fonksiyonel gereksinimleri, büyük stüdyolar ve geniş dış alanlar gibi ara peyzajları zorunlu kılmaktadır. Film yapımcılığı, sanatsal üretime uygun tasarlanmış farklı konseptli stüdyolar ve geniş açık alanlar gerektirirken, bu alanlar aynı zamanda kostümler, teknik ekipmanlar, yemek hizmetleri ve konaklama tesisleri için depolama alanlarıyla karakterizedir (Töre, 2014). Beykoz Kundura, Türkiye'de özel sermaye ile dönüştürülerek film platosuna uyarlanan ilk kültürel miras projesidir.

Beykoz Kundura ve Yarı Kamusallaşma Süreci

2005 yılında özelleştirme süreci tamamlandığında, kampüsün yeni kullanımına ilişkin belirsizlikler medyada spekülasyonlara yol açmıştır. Bu tartışmalar, Beykoz Kundura'nın Boğaziçi'ndeki stratejik konumu nedeniyle, bölgenin turizm gelişim alanı olarak değerlendirilebileceği bek-

lentileriyle bağlantılıdır. 1980'lerde Haliç'in sanayisizleşme sürecinde Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelerle yeniden şekillendirilmesi gibi, İstanbul'da uygulanan neoliberal politikalar benzer dönüşümleri teşvik etmiştir. Bu politikalar, mega projelerin hayata geçirilmesini kolaylaştırarak kentsel yapıyı ve sosyo-kültürel dokuyu değiştirmiştir. Boğaz'daki ikinci köprünün inşası, yüksek katlı yapılaşmanın artışı ve turizm odaklı projelerin hız kazanması, kentsel planlamanın dinamiklerini yeniden belirlemiştir (Gürsel, 2002; Ayataç, 2000). Bu bağlamda, sanayisizleşme sonrası İstanbul'da atıl kalan alanların dönüşüm süreçleri, Beykoz Kundura'nın geleceği hakkındaki spekülasyonların temel nedenlerinden biri olmuştur.

Makalenin bu kısmındaki tüm kaynaklar, yeniden dönüşüm sürecinde yaşanan çatışmalar ve uzlaşmalarla ilgili görüşlerini paylaşan katılımcıların perspektiflerine dayanmaktadır. Toplamda, mevcut yapı kompleksi sahibi, projeyi yöneten kültür ve sanat yöneticisi, Koruma Kurulu üyesi olan bir akademisyen ve şehir plancısı, bir koruma mimarı, İstanbul Mimarlar Odası'ndan bir mimar, İstanbul Planlama Odası'ndan bir şehir plancısı ve IKSVD'nin (İstanbul Kültür Sanat Vakfı) bir kültür politikası geliştiricisi ile on beş yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Özel Sermaye Perspektifinden Beykoz Kundura

Film endüstrisinin Beykoz Kundura'ya yeni bir hayat vermesi, mevcut mülk sahibinin, antropolog kimliği ve sanat-kültür sektörü yöneticiliği deneyimlerinden beslenmektedir. Bu dönüşüm süreci, mülk sahibinin yurtdışındaki endüstriyel miras alanlarındaki deneyimlerinden ilham alarak şekillenmiş, özellikle Landschaftspark'ın peyzaj tasarımı ve Zollverein'in ziyaretçiler üzerindeki duygusal etkilerinden izler taşımaktadır. İstanbul'un çağdaş görüntüsü ve kültürel dinamizmiyle paralel olarak gelişen bu dönüşüm, adım adım ilerlemiştir. Projenin medya aracılığıyla yayımlanan haberleri, yapı kompleksinin bir otele dönüşeceği yönündeki belirsiz imgelerle kamuoyunda karışıklığa yol açmıştır. Proje henüz tamamlanmamışken, dönemin mimarlar odası başkanı, akademisyenler ve kültürel sektörden küratörler gibi birçok uzman, projeye yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Ancak bu eleştiriler, çoğunlukla proje detayları ve yasal belirsizliklerden kaynaklanmakta olup, yerel yönetimlerin şeffaflık eksiklikleri ve farklı aktörlerin çıkar çatışmalarının yol açtığı bir ortamda, projeye dair çelişkili görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Uzmanlar Perspektifinden Beykoz Kundura

Alan dönüşümüne dair algılar, yalnızca medya odaklı bir iletişim sorunu olarak değerlendirilmemelidir. 1983 tarihli Boğaziçi İmar Planı'nın 2009'daki revizyonu, bölgedeki turizm hedefli müdahalelere daha geniş bir çerçeve sunmuştur. Bu revizyon, turizm alanları için ayrılan sınırları genişletmiş ve bazı inşaat yasağı getirilen bölgelerde yeniden düzenlemelere gitmiştir. 2005 sonrasında alınan kararlar, İstanbul'daki mimarlar, şehir plancıları ve koruma uzmanları arasında kaygı yaratmış, bu gelişmelerin ticari çıkarlar doğrultusunda şekillenmemesi gerektiği yönünde eleştiriler gündeme gelmiştir.

2010 yılı itibarıyla, Beykoz Kundura'nın belirsiz imajı geçici işlevlerle değişmeye başlamıştır. Bu dönemde, popüler Türk dizisi *Öyle Bir Geçer Zaman ki* için yapılan yapay set tasarımları, bölgedeki dönüşüm sürecinin ilk işaretlerini vermiştir. Kültürel sektör perspektifinden bakıldığında, yapay cepheler ve platolarla kurulan setler, İstanbul'daki dizi ve film yapımcılarını bölgeye çekmiş ve Beykoz Kundura, film sektörü ve aktörler tarafından önemli bir referans noktası haline gelmiştir. Bu süreç, özellikle kent merkezindeki dizi ve film çekimlerinin karşılaştığı zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, Beykoz Kundura'nın avantajlarını ortaya koymuştur. Örneğin, yoğun yaya trafiğine sahip Beyoğlu gibi bölgelerdeki çekim zorlukları, Beykoz Kundura'yı tercih edilebilir bir mekân yapmıştır (Enlil vd., 2011). *Suskunlar*, *Keşanlı Ali Destanı*, *Karadayı* ve *Devrim Arabaları* gibi yapımlar, Beykoz Kundura'nın medya ve sosyal medya aracılığıyla tanınırlığını artırmış ve bu alana film platosu kimliği kazandırmıştır.

Beykoz Kundura'nın dönüşüm süreci, yerel dinamiklerin yanı sıra ulusal ve uluslararası gelişmelerden de etkilenmiştir. 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti programı, Türkiye'deki kültürel politikalar açısından önemli bir model teşkil etmiş (Doğan, 2013) ve Beykoz Kundura'nın dönüşümüne katkıda bulunmuştur. Bu süreç, mekânın film ve dizi sektörüne hizmet eden kimliğinden çıkarak, kültürel etkinliklerin düzenlendiği ve farklı aktörlerin iş birliği yaptığı bir platforma dönüşmesini sağlamıştır. Kamu ve özel sektör ile kültür ve sanat alanındaki sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birlikleri, Beykoz Kundura'nın bu dönemki dönüşüm sürecinde önemli rol oynamıştır.

Güncel Kullanıcılar Perspektifinden Beykoz Kundura

Beykoz Kundura, film yapımcıları perspektifinden bakıldığında, sinema sektörünün gelişiminde

önemli bir odak noktası olmuştur. Türk film endüstrisinin altyapı eksiklikleri ve sektörel dönüşüm süreçleri göz önüne alındığında, Beykoz Kundura gibi mekânlar, sinema sektörünün yaratıcı bir endüstri olarak şekillenmesine önemli katkılar sağlamıştır (Tanrıöver, 2011). Özellikle 2000'li yıllardan itibaren sinema altyapısının güçlenmesi, bu tür mekânların sunduğu olanaklarla mümkün olmuştur. Beykoz Kundura, film yapımcılarına yaratıcı bir üretim alanı sunarak, sinema sektörünün büyümesine ve gelişmesine stratejik bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, film yapımcıları perspektifinden, Beykoz Kundura sadece endüstriyel mirası barındıran bir mekân değil, aynı zamanda sinema sektörünün yaratıcı potansiyelinin gelişmesine katkı sağlayan önemli bir merkezdir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelere göre, film yapımcılarının Beykoz Kundura'ya bakışı, 2012 yılında Fener ve Balat bölgelerinde yapılan *Suskunlar* adlı proje ile şekillenmiştir. Kent içindeki film çekim alanlarında yaşanan mekân sorunları, yerel halkın ek illegal ödeme talepleri, yapım ekibinin çekim ekipmanlarını yerleştirme zorlukları ve film karakterlerine olan yoğun ilgi gibi engeller, bu projeyi Beykoz Kundura'ya taşımaya zorlamıştır. İstanbul'daki bu ve benzeri durumlar, film yapımcıları, oyuncular ve sinema sektörü çalışanlarından oluşan İstanbul Film Kolektifi'nin kurulmasına sebep olmuş ve kolektif, şehir içindeki film yapım alanlarında değişiklik yapılması için dilekçeler toplamaya başlamıştır.

Beykoz Kundura'nın özelleşmesinin ardından oluşturduğu plato konsepti ve film kolektifinin karşılaştığı mekânsal sorunlar, İstanbul ve Türkiye genelinde yeni plato alanlarının gelişmesine önemli bir zemin hazırlamıştır. Bu gelişim, sinema sektörünün altyapısının güçlenmesine katkı sağlarken, aynı zamanda kolektif miras, erişilebilirlik ve kamusal alanların dönüşümü gibi önemli konuları gündeme getirmiştir. Uzun bir süre, film yapım ekibi dışında hiçbir bireyin alana girişine izin verilmemesi, önemli gerginliklere neden olmuştur. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelere göre, alanın aşırı güvenlik önlemleri ve alana yaklaşırken karşılaşılan çitler genel halk tarafından eleştirilmiştir. 2010 sonrası Beykoz Kundura'ya eklenenen yeniden kullanım projeleri ve çok işlevli mekânsal yaklaşımlar, endüstriyel mirasın korunması ile mekânın güncel işlevlere uyarlanması arasında bir denge kurmayı amaçlayan çeşitli çözüm önerileri sunmaktadır. Bu süreç, mirasın yalnızca fiziksel varlığının korunmasını değil, aynı zamanda toplumsal bir değer olarak sürekliliğinin sağlanmasını ve herkes için erişilebilir hâle getirilmesini amaçlamakta; bu doğrultuda, daha geniş katılımlı ve kapsayıcı tartışma platformlarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Dönüşüm Sürecinin Toplumsal ve Mekânsal Algısı: Kundura Hafıza

Beykoz Kundura'nın dönüşüm sürecinde yaşanan ilk gerilimler, zamanla kolektif hafıza ve kamu-özel sektör ilişkilerine odaklanmıştır. Bu dönüşüm, alana ücretli giriş uygulamasının getirilmesiyle başlamış ve kamusal mekân ile kültürel mirasa erişim üzerine geniş çaplı tartışmalar yaratmıştır. Ayrıca, Sümerbank topluluğunun alana erişimi de önemli bir sorun olarak gündeme gelmiştir. Bu gelişmelere yanıt olarak, 2015 yılında Türk Tarih Vakfı ile Sümerbank mensuplarıyla gerçekleştirilen sözlü tarih projesi öne çıkmaktadır. Proje kapsamında, Sümerbank mensuplarının röportajlarında sinemanın, işçilerin sosyal ve çalışma hayatındaki merkezi rolü vurgulanmış, mekânın toplumsal hafızadaki yerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Sümerbank topluluğu üyelerinin iletişim kurup anılarını paylaşabildiği *Kundura Hafıza* adlı sosyal medya platformu oluşturulmuş, bu platform üzerinden alanın ve özellikle Sümerbank'ın kentsel hafızası üzerine yapılan çalışmalar desteklenmiştir. 2017'de düzenlenen ilk açık hava sinema festivali ise geçmiş ile günümüz arasındaki bağları kurarak kolektif hafızayı yeniden canlandırmayı hedeflemiş ve halkla buluşmuştur.

Kundura Hafıza'nın yakın zamanda bir vakıf haline gelmesi, dönüşüm sürecine araştırmacıları, eski topluluk üyelerini ve halkı dahil ederek, alanın tarihsel belleği ve kentsel hafızayı kullanarak çatışmalar ve çelişkiler arasında bir denge kurmayı hedeflemektedir. 2021 yılında düzenlenen 'Kundura'nın Hafızası: Bir Fabrikaya Sığın Dünya' sergisi, endüstriyel geçmişi hatırlatmayı ve bu mirası günümüze taşımayı amaçlayan önemli bir etkinliktir. Bu sergi, Kundura Hafıza projesinin ilk aşamasını oluşturmuş ve alanın kamusal kullanımına dair önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Dönüşümün mekânsal yansımaları, erişilebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde, Beykoz Kundura bünyesinde farklı erişim düzeylerine sahip işlevsel alanların gelişim gösterdiği görülmektedir. Yalnızca yapım ekiplerine tahsis edilen iki film platosu, içerik gereksinimlerine göre düzenlenen, özel kullanıma ayrılmış ve kamusal erişime kapalı alanlardır. Yeniden işlevlendirilen endüstriyel yapılarda yer alan bu platolar; stüdyo, malzeme deposu ve yapay cephelerle donatılmış setleri içermekte ve profesyonel film üretimine hizmet etmektedir.

Yarı-kamusal erişime açık alanlar arasında, sinema salonuna dönüştürülen kazan dairesi yer almakta; bu yapı düzenli film gösterimlerine ev sahipliği yapmakta ve ücretli erişimle kullanılmaktadır. Ka-

musal erişime açık mekânlardan biri olan marangozhane yapısındaki sergi alanı ise, randevu ile ziyaret edilebilmektedir. Aynı yapıya bağlı eski depo, endüstriyel makinelerin sergilendiği bir müze işlevi kazanmış; bu alan, eski fabrika çalışanlarının rehberliğinde ve rezervasyonla gerçekleştirilen turlarla erişilebilir hâle gelmiştir. Farklı yaş gruplarına yönelik kültürel miras atölyeleri ise, kamusal erişimi destekleyen ve kolektif hafızayı güçlendiren etkinlikler arasında yer almaktadır. Özel, kamusal ve yarı-kamusal işlevler etrafında erişilebilir kılınan diğer ortak alanlar arasında ise, restoran olarak faaliyet gösteren Demirhane, çay-kafe olarak hizmet sunan Kırathane ve Hafıza Kafe, Boğaz hattı boyunca uzanan rekreasyon alanı Kordon ile müze ve sergi salonuna dönüştürülen Marangozhane ve deposu bulunmaktadır.

Son Söz Yerine

Günümüzde özel sermaye tarafından yönetilen kültürel miras alanlarının kamusal erişime ne kadar açık olduğu, giderek daha fazla tartışılan bir konu hâline gelmiştir. Beykoz Kundura örneğinde görüldüğü gibi, bu tür yarı kamusal dönüşüm süreçleri yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel dinamiklerle ve toplumsal algılarla şekillenen çok katmanlı süreçlerdir. Beykoz Kundura'da gerçekleştirilen yarı kamusal dönüşüm genel olarak olumlu değerlendirilmekle birlikte, kolektif hafıza, endüstriyel mirasın korunması ve kamusal erişim bağlamında bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Bu çerçevede, kolektif kültürel miras yönetim modelleri ve protokolleri günümüzde artan bir önem kazanmaktadır. Özellikle Avrupa'da görülen bazı uygulamalarda, mirasın niteliğine bağlı olarak farklı yönetim biçimlerinin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Kültürel miras bağlamında, commons tabanlı yönetim modelleri giderek artan bir şekilde önem kazanmaktadır (Yıldız & Hetemoğlu Venedik, 2024). Bu modeller, mirasın sadece korunmasını değil, aynı zamanda toplumsal bir ortaklık olarak sahiplenilmesini ve yeniden şekillendirilmesini amaçlayan bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Doğal miras alanında, örneğin nehirlerin kolektif yönetimini içeren sözleşmeler, bu mirasın yerel topluluklar ve diğer paydaşlar arasında eşit ve sürdürülebilir bir şekilde paylaşılmasını sağlayan uygulamalardır. Bu tür yönetim modelleri, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda toplumların çevrelerini koruma ve geliştirme haklarını da tanımaktadır. Kentsel kamusal alanlarda, paydaş temelli iş birliği protokollerinin uygulanması, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve diğer paydaşlar arasında ortak karar alma süreçleri geliştirerek toplumsal katılımı güç-

lendirir. Böylece, kültürel ve doğal miras, yalnızca bir nesne ya da alan olarak değil, toplumsal bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Endüstriyel miras özelinde de bu tür yönetim yaklaşımları etkili olabilir. Buradaki ana hedef, farklı araçlarla, örneğin eğitim, kültürel deneyimler, eğlence, ziyaret gibi etkinliklerle bu alanların halkın erişimine açılması ve toplumsal katılımın teşvik edilmesidir. Bu süreç, söz konusu alanların yalnızca özel mülk veya geçmişe ait bir miras olarak korunmasını değil, aynı zamanda dinamik ve sürdürülebilir toplumsal değerler olarak yeniden şekillendirilmesini amaçlamaktadır. Bu tür yaklaşımlar, kültürel mirasın yalnızca korunması gereken bir değer olmadığını, aynı zamanda toplumsal düzeyde kolektif olarak üretilecek ve sahiplenilecek dinamik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Anonim. (1994). Toplum Suskun Sermaye Serbest -Özelleştirme Değil Demokratikleştirme. Birleşim Yayınları.
- Ayataç, H. K. (2000). Planlama Sürecinde Kentsel Tasarımın Tanımı ve Rolünün Tanımlanması İçin Bir Yöntem Denemesi; Örnekleme Alanı Türkiye [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Danielson, M., & Keles, R. (1980). Allocating of public resources in urban Turkey. E. Ozbudun & A. Ulsan (Ed.), *The Political Economy of Income Distribution in Turkey* içinde. Holmes and Mayer Publishers.
- Doğan, E. (2013). Analysing the Impact of Mega Event on City Image by Visual Methodologies: Branding Istanbul During the European Capital Culture 2010. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. IMT Institute for Advanced Studies.
- Enlil, Z. M., Evren, Y., & Dinçer, I. (2011). Cultural triangle and beyond: A spatial analysis of cultural industries in Istanbul. *Plan Prac Res*, 26(2), 167–183.
- Gürsel, S. (2002). 1980'li yıllar ve sonrası. M. Tunçay, A. Oktay, A. Kuyuş & H. Ersel (Ed.), *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000 içinde* (C. III., ss. 804–807). Yapı Kredi Yayınları.
- Köksal, T. G. (2012). kültürel miras yönetimi ve endüstri mirası. A. Aksoy & D. Ünsal (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi içinde* (s. 151). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Köse, B. (2017). Responding the Challenges of Preserving an Industrial Network as Heritage: Turkey Cellulose and Paper Factories (SEKA) [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Middle East Technical University.

Kuban, D. (1994). Kentin Gelişmesi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (4. bs.). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Küçükerman, Ö. (1987). Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası. Boğaziçi'nde başlatılan sanayii. Sümerbank.

Öniş, Z. (1991). The Evolution of Privatization in Turkey: The Institutional Context of Public-Enterprise Reform. *Int J Middle East Stud*, 23(2), 163–176.

Övgün, B. (2009). Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsü Olgusu. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Şahin Güçhan, N., & Kurul, E. (2009). A history of the development of conservation measures in Turkey: From the mid-19th century until 2004. *METU J Fac Archit*, 26(2), 19–44.

Salman, Y., & Kuban, D. (2006). Boğaziçi tarihi sit alanının yok oluş süreci. *ITU Mimar Derg*, 5(1), 104–114.

Saner, M. (2012). Endüstri mirası: Kavramlar, kurumlar ve Türkiye'deki yaklaşımlar. *Plan Derg*, 52, 53–66.

Tanrıöver, H. U. (2011). Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri. İTO İstanbul Ticaret Odası.

Tekeli, I. (1998). Türkiye'de Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması. Y. Sey (Ed.), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde* (s. 353). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Tekeli, I. (2009). Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi (C. İlhan Tekeli Toplu Eserleri-8). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Töre, E. (2014). Kültür endüstrileri kentsel politikalarda bir yer edinebilir mi? İstanbul film endüstrisi örneği. *İDE-ALKENT*, 5(12), 160–193.

Yeşilbaş, M. A. (2005). Bir Beykozlu'nun Anıları. Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.

Yıldız, G. (2022). Time relational process reading between culture and form: Transformation process of privately owned industrial heritage sites and actor roles [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Politecnico di Torino.

Yıldız, G. (2024). Accessibility of privately owned industrial heritage sites: A multidimensional analysis of the Beykoz Kundura in Istanbul and the BaumwollSpinnerei in Leipzig. *Boll Soc Geogr Ital*, 7(1), 137–152.

Yıldız, G., & Hetemoğlu Venedik, A. (2024). Transforming heritage into innovation spaces: Exploration of heritage helix ecosystems. *Heritage*, 7(12), 7142–7164.